

УДК 37.01.09

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.1.5>

Ірина МЕЛЬНИК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025
ORCID: 0000-0001-6020-4492

Бібліографічний опис статті: Мельник, І. (2023). Аспекти формування способів міркування у дітей старшого дошкільного віку. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 31–38, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.1.5>

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СПОСОБІВ МІРКУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність обраного аспекту дослідження детермінована вимогами Нової української школи щодо розвитку комунікативної компетентності підростаючого покоління, зокрема виховання мовної особистості, формування мовленнєвої компетенції дитини. Сказане об'єктивує посилення уваги до проблеми формування способів міркування у дітей старшого дошкільного віку.

Методологічним підґрунтям нашого дослідження є теоретико – методичні напрацювання лінгводидактів, психолінгвістів, філологів про роль зв'язного мовлення у навчанні дошкільників рідної мови, про важливість методики формування у дітей старшого дошкільного віку способів міркування як важливого етапу мовної підготовки дітей до навчання у школі.

Мета статті полягає в теоретичному узагальненні досліджень з проблеми формування у дітей старшого дошкільного віку способів міркування, виокремленні ключових завдань і принципів означеного процесу.

Новизна нашого дослідження полягає в наступних положеннях: вперше категорія «міркування» розглядається в контексті мовленнєвого розвитку старшого дошкільника; узагальненні наукових підходів до практикування категорій «зв'язне мовлення», «монологічне мовлення», «міркування».

Підкреслено, що розвиток зв'язного мовлення у старших дошкільників займає провідну роль у процесі їх мовного розвитку. Розмежовано поняття «діалогічне» й «монологічне мовлення», акцентовано на їх особливостях.

У статті зроблені виважені висновки. Узагальнено, що застосування у практиці дошкільного навчання ефективних методів, прийомів сприяє активізації розвитку навичок міркування старших дошкільників. Акцентовано, що основною рушійною силою навчання в умовах закладу дошкільної освіти є зацікавленість дошкільника.

Ключові слова: старший дошкільник, способи міркування, монологічне, діалогічне, зв'язне мовлення, вміння, навички.

Ірина MELNYK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025
ORCID: 0000-0001-6020-4492

To cite this article: Melnyk, I. (2023). Aspekty formuvannia sposobiv mirkuvannia u ditei starshoho doshkilnoho viku [Aspects of the formation of methods of reasoning in children of senior preschool age]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 31–38, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.1.5>

ASPECTS OF THE FORMATION OF METHODS OF REASONING IN CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

The relevance of the chosen aspect of the study is determined by the requirements of the New Ukrainian School for the development of communicative competence of the younger generation, in particular the education of the language personality, the formation of the child's speech competence. The above objectifies increased attention to the problem of the formation of methods of reasoning in children of senior preschool age.

The methodological basis of our research is theoretical – methodological developments of linguodidacts, psycholinguists, philologists about the role of coherent speech in teaching preschoolers their native language, about the importance of the methodology for forming methods of reasoning in children of senior preschool age as an important stage in the speech preparation of children for school.

The purpose of the article is to theoretically summarize research on the problem of the formation of methods of reasoning in children of senior preschool age, to single out the key tasks and principles of this process.

The novelty of our research lies in the following provisions: for the first time, the category of "reasoning" is considered in the context of the speech development of an older preschooler; generalization of scientific approaches to the practice of the categories "coherent speech", "monologue speech", "reasoning".

It is emphasized that the development of coherent speech in older preschoolers occupies a leading role in the process of their speech development. The concepts of "dialogical" and "monologue speech" are delimited, and their features are emphasized.

The article draws balanced conclusions. It is generalized that the use of effective methods and techniques in the practice of preschool education contributes to the intensification of the development of reasoning skills of older preschoolers. It is emphasized that the main driving force of education in the conditions of a preschool educational institution is the interest of a preschooler.

Key words: senior preschooler, methods of reasoning, monologue, dialogical, coherent speech, skills, abilities.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями. У процесі модернізації освіти в Україні, реалізації Концепції мовної освіти, Державних стандартів початкової школи, Базового компоненту дошкільної освіти в Україні значна увага приділяється формуванню мовленнєвої компетенції дитини, вихованню мовної особистості, яка «володіє виражальними засобами рідної мови, всіма її видами і типами, спроможна вільно, в неповторній мовленнєвій формі виражати власну позицію патріота і громадянина щодо певних життєвих явищ» (Богуш, 1997, р. 5), міркувати, логічно і послідовно висловлювати свої думки, пояснювати, доводити власні судження й переконання.

Оволодіння рідною мовою як засобом людського спілкування й пізнання є один з найважливіших надбань дитини в дошкільному віці. Якщо дитина не досягла певного рівня мовного розвитку до п'яти – шести років, то цей шлях, як правило, не може бути успішним на більш пізніх вікових етапах.

Дитина, оволодіваючи мовою, водночас вчиться мислити. З допомогою мови у дітей розвиваються такі мислительні операції, як аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, класифікація. Засвоєння дитиною навичок і вмінь будувати міркування сприяє інтелектуальному становленню дитини, розвитку вербально-логічного мислення, оперативної мовленнєвої пам'яті, пізнавальної активності. Міркування є один із операційних засобів опанування знань у школі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання формування способів міркування у дітей старшого дошкільного віку знаходимо у численних наукових працях, психологів, лінгвістів, педагогів. Психологічні й психолінгвістичні дослідження учених-класиків довели,

що в дітей старшого дошкільного віку розвиток мовлення тісно пов'язаний із формуванням «міркуючого мислення», що за умов спеціально організованого навчання вони здатні оволодіти міркуванням як послідовним рядом суджень.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Відомі методисти (М. Алексеєва, А. Богуш, М. Вашуленко, В. Гребова, Г. Чулкова, Н. Гавриш, Л. Калмикова, Н. Кузіна, Р. Нікольська, Н. Смольнікова, Ф. Сохін, О. Ушакова, Л. Федоренко, В. Яшина та ін.) обстоюють думку, що старших дошкільників треба вчити висловлюватися у формі міркування. Здійснено спеціальні наукові розвідки, що спрямовані на формування в дітей «мовлення-доведення» (Л. Войтко) та «мовлення-пояснення» (Н. Кузіна), близьких до міркування. Проте бракує досліджень проблеми формування у дошкільників мовленнєвих умінь будувати міркування з урахуванням логіко-структурного й мовного (синтаксичного) аспектів висловлювання.

Усе вищевикладене посилює актуальність обраного аспекту вивчення.

Мета дослідження полягає в теоретичному узагальненні досліджень з проблеми формування у дітей старшого дошкільного віку способів міркування, виокремленні ключових завдань і принципів означеного процесу.

Виклад основного матеріалу. Опанування рідної мови, рідного слова починається з раннього дитинства в сім'ї, серед близьких і рідних дитині людей, а вдосконалення її триває у дошкільних закладах, школі і упродовж усього життя.

Мова – це головний інстинкт, який відрізняє людину від живих істот, це є соціальний зв'язок між людьми, засіб для виявлення свого внутрішнього світу і для приймання нового безмежного знання. З усіх живих істот словесну мову має тільки людина, і це робить її паном

над усім світом. Уявлення дитини тільки тоді стають певними і ясними, коли вони одержують словесне вираження. Дитина родиться з готовим механізмом для мови, але не має її майже до кінця першого року, бо мова – це не тільки звуковий вияв, а процес розумовий, який поволі розвивається у дитини, в залежності від її інтелектуального розвитку.

У ХІХ столітті глибоке психолого-педагогічне обґрунтування ролі рідної мови в емоційному та інтелектуальному розвитку дитини дав у низці творів видатний педагог К.Д. Ушинський. Дитина здебільшого в п'ять чи шість років розмовляє вже жваво і правильно своєю рідною мовою.

Важливим прийомом стимулювання монологу у дітей є записи їхніх розповідей, придумування казок, пропонування розповідати щось своє.

У наукових джерелах акцентовано, що первинна форма спілкування – емоційне спілкування дитини на першому році життя – надзвичайно важлива для подальшого розвитку мовлення. Позитивне спілкування матері з дитиною рідною мовою в перші роки життя – найпотужніший чинник як вищих емоцій, так і інтелектуального розвитку дитини, що збагачує комунікативну функцію.

У роботі з розвитку монологічного мовлення у дітей важливо створювати такі ситуації, в яких вони б відчували, усвідомлювали користь від своїх розповідей, переказів, адже монолог часто складається дітьми без достатнього мотивування. Важливим прийомом стимулювання монологу у дітей є записи їхніх розповідей, придумування казок, пропонування розповідати щось своє.

В.О. Сухомлинський наголошував, що мислення потрібно розвивати з того часу, як дитина починає говорити. Отже, потрібно навчити дітей правильно, логічно, чітко формувати свої думки, послідовно і грамотно висловлюватися з перших днів навчання.

Поступово в процесі зв'язного мовлення доречно виховувати у дошкільників бажання передавати красу за допомогою слова, бути уважним до слова, дбати про правильність і виразність мовлення.

У науковій літературі не завжди достатньо чітко розмежовується поняття діалогічного і монологічного мовлення. Іноді усній формі

мовлення приписують ті ознаки, які характерні діалогам. Коли науковці запевняють, що частіше в діалозі використовують прості неповні речення, це справедливо тільки по відношенню до діалогічного розмовного стилю усної форми літературної мови. Зв'язне усне мовлення – це не обов'язково діалог. Існує і монологічне мовлення.

На думку О.І. Білан (Білан, 2001, р. 4) усне монологічне мовлення є лише однією із форм, в яких виявляється масова комунікативність.

У наукових джерелах (Дзюбишина-Мельник, 1991, р. 5) виділені такі психолого-ситуативні особливості монологічного мовлення: велика розгорнутість розповіді, оскільки не можна розраховувати на розуміння з півслова; монолог-мовлення може бути як підготовленим, так і непідготовленим, в цей час діалог майже завжди носить непідготовлений характер;

У нашому контексті заслуговують уваги міркування Н.В. Гавриш, яка говорить про монолог як продукт «індивідуальної побудови», де «момент свідомого вибору викладу і форми його зв'язку, порівняння семантичних нюансів слів та їх емоційного забарвлення чітко повинні заявляти про себе» (Богуш, Гавриш, 2007, р. 5).

Розвиток зв'язного мовлення дошкільників – одне з найголовніших завдань у навчанні рідної мови. Адже від умінь дошкільників висловлювати свої думки правильно, стилістично, вправно, залежить формування його інтелекту, здатність ефективно спілкуватися в різноманітних сферах людської діяльності.

У психолінгвістиці з'ясовано, що засвоєння рідного мовлення – це діяльність індивідуальної мовленнєвотворчої системи, в основі розвитку та реалізації якої лежить механізм породження монологічного мовлення. Міркування підпорядковане загальній структурі породження монологічного мовлення: починається з мотиву й загального задуму, проходить через стадію внутрішнього мовлення, яке опирається на схеми семантичного запису, призводить до формування глибинно-синтаксичної структури, а потім розгортається у зовнішнє мовленнєве висловлювання, що має свої лінгвістичні особливості (структура: теза, аргументи, умовиводи; складнопідрядні речення, словосполучення, сполучники й сполучні слова причинно-наслідкового значення). Усі ці процеси відбуваються синхронно і взаємно координу-

ються. У них беруть участь відчуття, сприймання. Уявлення, мислення, емоції, почуття, воля, пам'ять – усі компоненти інтелектуальної та емоційно-вольової сфер психіки дитини (Пасічник, 2009, р. 12).

Ученні довели, що за умови спеціально організованого практичного формування мовленнєвих навичок та вмінь старший дошкільник здатний опанувати «шлях» від думки до усного мовлення, всі етапи породження монологу (мотив і задум, стадія внутрішнього мовлення, лексичне розгортання й граматичне конструювання). Мовно-мовленнєвий розвиток дошкільника відбувається завдяки генералізації мовних явищ, сприймання мовлення дорослих, власної мовленнєвої діяльності, функціонування механізмів оперативної мовленнєвої пам'яті й випереджувального синтезу. Недостатній їх розвиток спричиняє мовленнєві помилки лексичної й синтаксичної сполучуваності, внаслідок чого порушується зв'язність міркування.

Адже, для того, щоб процес навчання дошкільників монологу-міркування був ефективнішим, необхідно знати, які механізми мовлення діють у процесі породження зв'язного висловлювання.

Важливу роль для досягнення зв'язності мовлення відіграє механізм випереджувального синтезу. В результаті дії цього механізму «...утворюється справді цілісне об'єднання, в якому наступний ланцюг має бути випереджений попереднім імпульсом, щоб сформувався ще один». Процес випереджувального синтезу здійснюється в трьох напрямках: 1) словесно-артикуляційного стереотипу; 2) лінгвістичних вимог, до яких входять як вірогідність поєднання слів, так і реалізація (розгортання) граматичних правил; 3) смислових вимог до розкриття задуму, що проявляються як на рівні речення, так і на відрізках висловлювань більших, ніж речення.

Характеристика поняття «міркування» має місце в дослідженнях лінгводидактичного, психологічного аспектів. *Міркування* – зіставлення думок, пов'язання їх задля відповідних висновків, логічне мислення. Можна розглядати міркування як аналіз і синтез даних та їх оцінку. Хоча знання фактів і є точкою відліку у вивченні суспільних наук, людина повинна володіти і здатністю до логічного мислення-міркування, адже саме міркування наповнює

факти, проблеми і поняття змістом: міркуючи над засвоєним знанням, людина приходить до більш повного розуміння предмета.

Доведено, що, міркування є логічною категорією, особливою інтелектуальною операцією, що реалізується у формі понять, суджень, умовиводів – індуктивних та дедуктивних доведень та логічного зв'язку між ними. Результатом міркування є певна правильна думка, що досягається за умов дотримання нормально-логічних законів та правил утворення причинно-наслідкових зв'язків та відношень. Недотримання законів і правил побудови міркування призводить до логічних помилок у ньому. Важливу роль у процесі побудови міркування відіграють його структурні компоненти: теза, аргументи й умовиводи.

Метою пізнання є одержання істинних знань. Для того, щоб одержати такі знання за допомогою міркувань, треба, по-перше, мати істинні засновки, а по-друге, правильно їх поєднувати, міркувати за законами логіки. При використанні хибних засновків припускаються фактичних помилок, а при порушенні законів логіки, правил побудови міркувань роблять логічні помилки. Фактичних помилок, як і логічних, певна річ, треба уникати, що не завжди вдається. Що ж до логічних, то людина високої інтелектуальної культури може уникнути цих помилок, оскільки давно вже сформульовано основні закони логічно правильного мислення, правила побудови міркувань і навіть осмислено типові помилки в міркуваннях.

Отже, конструювання й розгортання монологу спирається на механізм випереджувального синтезу. Саме тому, формуючи в старших дошкільників навички й уміння будувати міркування, необхідно вчити їх завчасно знаходити необхідні слова для вираження індивідуальної думки в міркуванні.

Продуктування розгорнутого висловлювання типу міркування обов'язково має включати вибір дітьми доречних (адекватних) мовленнєвих конструкцій для вираження й доведення власних переконань.

Встановлено, що для повноцінного спілкування дитина має оволодіти такими мовленнєвими вміннями: швидко й правильно орієнтуватися в умовах спілкування; правильно спланувати своє мовлення та вибрати зміст акту спілкування; знайти адекватні засоби

для передачі цього змісту; забезпечити зворотний зв'язок.

Специфіка дошкільного віку полягає в тому, що дитина володіє такими навичками (операціями), але не знає і навіть не здогадується про це, адже мовленнєві операції неусвідомлені. Дитина володіє ними спонтанно, у певних ситуаціях, коли відповідні ситуації спонукають дитину до виявлення навичок. Поза такими ситуаціями, дитина не може виконувати мовленнєві операції навмисно, довільно й усвідомлено. Формуються мовленнєві навички на мимовільному, ненаміреному, неусвідомленому рівні.

Таким чином, недостатній рівень сформованості в дітей навичок побудови міркування є негативним явищем для подальшого розвитку в них умінь будувати монолог цього типу, оскільки такі вміння формуються тільки на основі інтуїтивного дитячого досвіду – мовленнєвих навичок. Усвідомити поняття “міркування”, його структурні компоненти, суттєві ознаки дитина може лише тоді, коли відповідна мовна одиниця наявна в її емпіричному мовленні й сформувався «мовне відчуття» міркування, а також тоді, коли відповідна мовна одиниця (міркування) вільно вживається і функціонує в дитячому мовленні.

Отже, у процесі формування в дошкільників мовленнєвих навичок і мовленнево-комунікативних умінь міркування важливо вчити їх не тільки говоріння (активного мовлення), а й активного слухання (аудіювання), дотримуючись принципу випереджувального розвитку слухання (сприймання і розуміння змісту міркування) щодо говоріння – самостійної побудови монологу цього типу.

Отже, вияв у дошкільників мовленнєвих умінь побудови міркування – це можливість довільно користуватися мовленнєвими навичками (операціями) у процесі побудови міркування. При цьому структура (композиція) міркування не є предметом усвідомлюваного засвоєння дітьми. Якщо дитина оволодіває мовленнєвими навичками й вільно використовує їх у процесі комунікації, то можна говорити про сформованість у неї мовленнево-комунікативних умінь щодо побудови міркування.

Зміст формування навичок міркування визначений у програмних вимогах комплексного розділу «Рідна мова», який висвітлюється у варіантах різних програм дошкільної освіти.

Зміст сучасних програм окреслений такими вимогами:

- освітній процес має бути орієнтований на особистість дитини;

- дотримання загальнодидактичних та методичних принципів, зокрема, доступності, науковості, послідовності, цілісності, логічного викладу тощо;

- виховання духовності, національної гідності через початки народознавства, суспільствознавства, художньої літератури;

- створення духовно-просторового середовища для виховання дітей (обладнання національному стилі графічних куточків, розробка системи занять, свята, традиції, використання фольклору).

Програми передбачають наукову достовірність змісту розділів, доступність для сприйняття дітей (перевічених психолого-педагогічними експериментами та апробованих практикою), послідовність викладу матеріалу, його систематичність, ускладнення відповідно до зростання вікових можливостей. Про це свідчать основні принципи, які визначають зміст програм. А саме: *принцип гуманізації педагогічного процесу*, що полягає в орієнтації вихователя на особистість дитини, на її вікові та індивідуальні особливості, в підтримці пізнавальної активності;

- *принцип індивідуального підходу* до виховання дитячої особистості полягає в: оптимальному узгодженні колективних, парних, індивідуальних форм і методів роботи з дітьми в усіх різновікових групах, принциповому збільшенні питомої ваги індивідуальної роботи; систематичному глибокому вивченні педагогами індивідуальних особливостей розвитку дітей, спостереженні за їх динамікою, своєчасній допомозі, підтримці; творчій розробці індивідуалізованих програм освітньої роботи;

- *принцип орієнтації на основні сфери дійсності* (світ оточуючих предметів, побут, природа, люди і людські взаємини, культура і духовність, соціальні явища, сама дитина як особистість, праця, мистецтво тощо) як джерела формування відповідної системи ставлень, ціннісних орієнтацій, моральних та етичних норм;

- *принцип використання здобутків психологічної науки* про роль таких видів діяльності як спілкування з дорослими, діяльність з предметами, гра, організовані (керовані виховате-

лем) та самостійні (творчі, за вибором дітей) заняття;

– *принцип забезпечення зв'язку з традиціями народної та світової педагогіки, фольклором, різними видами національного та світового мистецтва;*

– *принцип забезпечення умов для формування творчої особистості* вимагає переорієнтації вихователя з репродуктивних на продуктивні (творчі, дослідницькі) методи організації колективної та індивідуальної діяльності дітей;

– *принцип інтеграції, системності, комплексності* при визначенні змісту розділів програм та в процесі планування і здійсненні навчально-виховної роботи.

Важливими прийомами стимулювання монологу у дітей є записи їхніх розповідей, придуманих казок, виготовлення «книжок» розповідей, пропонування розповісти щось своїм батькам, молодшим дітям, обговорення й оцінка дитячих розповідей, визначення кращих з них тощо.

Основною метою програм є створення умов, необхідних для повноцінного розвитку навичок міркування дошкільника. Адже програми допомагають вихователям досягти успіху в роботі, забезпечити реалізацію певного змісту.

Реалізація завдань, пов'язаних з опануванням дітьми «висловлювання-міркування», його структурних компонентів, істотних ознак (зв'язність і цілісність), здійснюється, як свідчать психолого-педагогічна наука, шкільна і дошкільна практика, ефективніше, якщо в спонтанному мовленні дошкільника наявна і функціонує на практичному рівні відповідна синтаксична одиниця, коли ще до навчання в школі сформувався «мовне відчуття» міркування.

Дослідження показали, що ефективним методом розвитку монологічного мовлення є гра, в якій монологи мають будуватися на матеріалі, тісно пов'язаному з інтересами та життєвим досвідом дітей, викликати в них потребу зав'язувати розмови, висловитися, розповісти про себе. Цінність гри полягає в тому, що вона ставить вимоги до активізації емоційно-мислительних процесів: єдність слова, дії, думки й уяви дітей. Такі ігри виховують уміння слухати і чути запитання педагога, запитання і відповіді дітей, уміння зосереджувати увагу на змісті розмови, доповнювати сказане, висловлювати судження.

Дидактичні ігри на описування проводилися після того, як діти вже навчилися розповідати на заняттях. Однією з умов проведення дидактичної гри є жвавість, певний ритм, активна участь усіх дітей. Якщо ж діти не вміють розповідати про предмети, гра може загубити свої цінні якості. В дидактичних іграх на описування можна закріплювати вміння дітей описувати предмети або картинку досить повно, послідовно, за суттєвими ознаками. Це такі ігри: «Чарівний мішечок», «Відгадай хто це?», «Магазин іграшок», «Подорож по кімнаті» та ін.

Окрім того, такі ігри, як: «Телефон», «Заверши речення», «Дзеркало», «Назви себе», «Відгадай за голосом», «Чарівний стілець», «Що змінилось», «Поклич лагідно» дали змогу об'єднати в логічний ланцюжок взаємодію дітей та активізувати їхнє ділове та особистісне спілкування.

Для активізації мовлення дітей на заняттях ми використовували різні методи. Серед них творчу розповідь дітей про літературного героя. Кожна дитина розповідала, що вона сказала б чи запропонувала б казковому персонажу.

Для того, щоб діти відтворили творчу розповідь про літературного героя, ми провели такі ігри: «В гостях у казки», «Найкращий казковий герой», «Як би ти допоміг своєму улюбленцю», «Лист для чарівника».

У таких творчих розповідях діти висловлювали своє ставлення до героїв, змінювали хід подій по – своєму, давали оцінку окремим вчинкам, діям, контролювали і оцінювали власне мовлення та мовлення однолітків.

Для навчання дітей монологічному мовленню ми використовували метод бесіди. Аби навчити передавати свої думки та враження повно і розгорнуто, ми мали відповідну наочність – різноманітну, сучасну, багатофункціональну. Для проведення бесід за змістом картин використовували обкладинки журналів «Джміль». Це не просто ілюстрації, а дидактичні картини, які є прекрасним засобом розвитку у дітей мислення, уваги, пам'яті, міркування, а також інших форм роботи.

З метою дослідження особливостей розвитку монологічного мовлення у старших дошкільників великого значення надавали фольклору. Ми використовували малі жанри фольклору: забавлянки, потішки, прислів'я, приказки, пісні,

колисанки, скоромовки, загадки, лічилки, примовки, дражнилки.

Найпопулярнішим фольклорним жанром для дітей виявилась народна казка. Дидактичні вправи з відтворенням монологів із улюблених казок викликали у дошкільників захоплення і задоволення.

Задля виявлення рівнів обізнаності дітей з українською народною казкою пропонували малювати ілюстрації до улюбленої казки і розповісти, чим казка їм подобається, надалі проводилася бесіда за її змістом та вільний переказ казки. Критеріями обізнаності з казкою виступили: кількість названих українських народних казок та персонажів; відтворення основного змісту казки; вміння дати характеристику головним персонажам казки та переказати одну дві з названих казок.

З метою розвитку у дітей вміння розповідати за картиною ми розглядали різні за змістом картини, використовували їх як демонстраційний матеріал.

Під час проведення цієї роботи ми визначили, що впливає на глибину та адекватність сприймання дітьми картин: рівень розвитку художньо-естетичного сприймання дитини, її життєвий та художній досвід, доступність для розуміння змісту і тематики картин. Важливе значення ми вбачали в тому, що старші дошкільнята брали активну участь в аналізі власних розповідей та розповідей своїх товаришів. Цей момент ми використовували для вдосконалення зв'язного мовлення дітей, спрямували їх на більш вдалу лексичну заміну, добір додаткових варіантів характеристики образу, сюжетної лінії, будови речення, структури розповіді.

Проводили з дітьми заняття, на яких розглядали ілюстрації, які сприяли навчанню дітей складати розповідь за змістом ілюстрації і описувати події, придумувати події, які передують зображеним.

Для того, щоб розвинути у дітей вміння складати описові розповіді, ми проводили заняття, які були наповнені фольклорним матеріалом, а саме: загадками, лічилками, потічками, забавлянками, скоромовками.

Спостереження за подальшим мовно-мовленнєвим розвитком дітей засвідчили, що діти, які брали участь в експериментальному навчанні, краще усвідомлювали поняття “міркування”, його істотні ознаки, розпізнавали міркування серед інших типів мовлення, визначали його тему й основну думку, виділяли та передавали в мовленні причинно-наслідкові зв'язки та залежності між явищами і предметами, робили умовиводи та формулювали власну думку. Для аргументування тези дошкільники добирали найбільш істотні й змістовні докази; висловлювали власні судження на різних заняттях, будували міркування, дотримуючись структурних компонентів, оперуючи сполучниками, узагальнюючими словами, синтаксичними конструкціями з причинно-наслідковими відношеннями.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, узагальнюємо, що застосування в практиці дошкільного навчання ефективних методів і прийомів, оптимальне використання фольклорного матеріалу, кращих зразків художньої дитячої літератури, ілюстрованого матеріалу, змістовна організація ігрової діяльності сприяють активізації розвитку навичок міркування старших дошкільників. Ми переконані, що позитивний результат такої роботи зумовлений її систематичністю, послідовністю, наступністю. Запропоновані нами методи і прийоми були апробовані з урахуванням загально дидактичних та методичних принципів навчання, вікових та індивідуальних особливостей дошкільників. На нашу думку, основною рушійною силою навчання в умовах закладу дошкільної освіти є зацікавленість дошкільника. Коли дитині на занятті цікаво, коли вона усвідомлює для чого їй пропонують ту чи іншу гру, вправу, результат такої роботи завжди позитивний. Отже, узагальнені нами аспекти формування способів міркувань у старших дошкільників засвідчили впровадження їх в практиці ЗДО. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в узагальненні новітніх технологій формування способів міркувань у дітей старшого дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: Програма та методичні рекомендації / Укл. А.М. Богуш. К.: ІЗМН, 1997. 112 с.

2. Формування міркування як засіб реалізації індивідуальності і творчого розвитку дітей шестирічного віку у спадщині В.О. Сухомлинського. В.О.Сухомлинський і сучасні проблеми особистісно зорієнтованого виховання. К.: Науковий світ, 2000. С. 118–120.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Під ред. В.Т.Бусел. К.: ВТФ Перун, 2001. 1440 с.
4. Білан О.І. Зв'язне мовлення: наступність у роботі дошкільного закладу і школи. Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського (Зб. наук. пр.). Вип. 9. Одеса, 2001. С. 78–84.
5. Дзюбишина-Мельник. Н.Я. Розвиток українського мовлення у дошкільників / Н.Я. Дзюбишина-Мельник. К., 1991. 89 с.
6. Пасічник А. Казка як засіб розвитку словесної творчості / А. Пасічник, В.Белова // Дошкільне виховання. К., 2009. № 10. С. 11–13.
7. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови. Підручник / За ред. А.М. Богуш. К.: Вища школа, 2007. 542 с.
8. Значення використання логіки в методиці навчання дітей міркування. Гуманізація навчально-виховного процесу. Слов'янськ: ІЗМН СДПУ, 2003. Вип. 17. С. 225–233.
9. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти / Богуш А.М. Ярослав, 2004. 78 с.

REFERENCES:

1. Bohush A.M. (ed.) (1997) Vytoky movlennievoho rozvytku ditei doshkilnoho viku: Prohrama ta metodychni rekomendatsii [The origins of speech development of preschool children: Program and guidelines]. K.: IZMN, 112 p. (in Ukrainian)
2. Formuvannya mirkuvannya yak zasib realizatsii indyvidualnosti i tvorchoho rozvytku ditei shestyrichnoho viku u spadshchyni V.O. Sukhomlynskooho [Formation of reasoning as a means of realizing the individuality and creative development of children of six years of age in the legacy of V.O. Sukhomlinsky] (2000) V.O.Sukhomlynskyi i suchasni problemy osobystisno zoriientovanoho vykhovannia. K.: Naukovyi svit, pp. 118–120. (in Ukrainian)
3. Busel V.T. (ed.) (2001) Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Great explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. K.: VTF Perun, 1440 p. (in Ukrainian)
4. Bilan O.I. (2001) Zv'iazne movlennia: nastupnist u roboti doshkilnoho zakladu i shkoly [Coherent speech: continuity in the work of preschool and school]. Naukovyi visnyk Pivdenoukrainskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni K.D. Ushynskoho (Zb. nauk. pr.) Vol. 9. Odesa, pp. 78–84. (in Ukrainian)
5. Dziubyshyna-Melnyk. N. Y. (1991) Rozvytok ukrainskoho movlennia u doshkilnykiv [The development of Ukrainian speech in preschoolers]. K., 89 p. (in Ukrainian)
6. Pasichnyk A. (2009) Kazka yak zasib rozvytku slovesnoi tvorchosti [Fairy tale as a means of developing verbal creativity]. Doshkilne vykhovannia. K., № 10. pp. 11–13. (in Ukrainian)
7. Bohush A.M., Havrysh N.V. (2007) Doshkilna lnhvodydaktyka: teoriia i metodyka navchannia ditei ridnoi movy: Pidruchnyk [Preschool linguodidactics: theory and methods of teaching children their native language.]. K.: Vyshcha shkola, 542 p. (in Ukrainian)
8. Znachennia vykorystannia lohiky v metodytsi navchannia ditei mirkuvannia [The importance of using logic in the methodology of teaching children reasoning] (2003) Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu. Sloviansk: IZMN SDPU, Vol. 17. pp. 225–233. (in Ukrainian)
9. Bohush A.M. (2004) Movlennievyyi komponent doshkilnoi osvity [Speech component of preschool education]. Yaroslav, 78 p. (in Ukrainian).